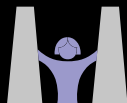

INDARKERIA MATXISTAREN
BIKTIMA DIREN ETA
DESGAITASUNA DUTEN
EMAKUME ETA NESKAK.

ESKU HARTZEKO
JARRAIBIDEAK

EMAKUNDE
EMAKUMEAREN EUSKAL ERAKUNDEA

Eusko Jaurlaritzako Erkunde Antzemanetara

Departamentuaren 14. Olerkari-bizitzara

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

Dokumentu honetan profesionalentzako zenbait jarraibide biltzen dira, indarkeriaren biktima diren eta desgaitasuna duten neskatoekin eta emakumeekin esku hartzeko erabil ditzaten, pertsona horiek jasotzen duten arreta hobetzea helburu.

EDEKA

Erregulazioa duen pertsonen erabileraren
erabilgarritasuna
independientzia lortzeko eta erregulazioa
duen pertsonen erabileraren

EMAKUNDE
EMAKUMEAREN EUSKAL ERAKUNDEA

Eusko Jaurlaritzako Erakunde Autonomak

Organismo Autónomo del Gobierno Vasco

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

Izenburua: "Indarkeria matxistaren biktima diren eta desgaitasuna duten emakume eta neskak. Esku hartzeko jarraibideak"

Egila: Emakunde/Instituto Vasco de la Mujer

Autoretza: Edeka

Diseinua: EPS Comunicación

Data: Junio 2019

Ale-kopurua: 2000

Deskribatzaileak: Desgaitasuna duten pertsonak , desgaitasuna duten emakumeak, neskak, emakumeen aurkako indarkeria, tratu txarrak, biktimak

Inprimaketa: EPS Impresión

ISBN: 84-89630-57-7 978-84-89630-57-4

Lege gordailua: VI-583/2019

>AURKIBIDEA

Aurkezpena

1. Hitzaurrea	8
2. Desgaitasuna duten pertsonak. Definizioa	11
3. Interseksionalitatea, generoa eta desgaitasuna.....	13
4. Desgaitasuna duten eta indarkeriaren biktima diren neskatoei eta emakumeei arreta emateko jarraibideak	
4.1 Garuneko paralisia duten neskatoak eta emakumeak	17
4.2 Desgaitasun fisikoa edo mugikortasun urria duten neskatoak eta emakumeak	19
4.3 Desgaitasun organikoa duten neskatoak eta emakumeak	21
4.4 Gor-itsutasuna duten neskatoak eta emakumeak	22
4.5 Entzumen-desgaitasuna duten neskatoak eta emakumeak	23
4.6 Ikusmen-desgaitasuna duten neskatoak eta emakumeak	25
4.7 Adimen- eta garapen-desgaitasuna duten neskatoak eta emakumeak	27
4.8 Osasun mentaleko arazoak dituzten neskatoak eta emakumeak	28
4.9 Hartutako kalte zerebralaren ondorioz desgaitasun kognitiboa duten neskatoak eta emakumeak	30
5. Baliabideak eta zerbitzuak	32
Eranskinak	
1. eranskina. Erreferentziarako arauak eta dokumentuak	38
2. eranskina. CERMI Mujeres fundazioaren lehen txostena, desgaitasuna duten emakumeen eta neskatoen giza eskubideei buruzkoa	44

AURKEZPENA

Izaskun Landaida Larizgoitia

Emakundeko zuzendaria

Emakunde-Emakumearen Euskal Erakundea eratu zenetik, bere kezketako bat izan da desgaitasuna duten emakumeen premiei behar bezala erantzutea. Urte hauetan euskal politika publikoak gidatu dituzten berdintasun-planetan, emakume horiek baliabideak eskuratzeko eta gizarte-eskubideak baliatzeko, haiei lotutako estatistikak hobetzeko eta haien pobrezia deuseztatzeko zenbait helburu eta ekintza jaso dituzte.

Ilido horretan, 2015ean, Emakundek, Etxeko tratu txarrak eta sexu indarkeria jasaten dituzten emakumeei harrera hobea egiteko erakundeen arteko II. Akordioa Talde Teknikoaren baitan, hausnarketa-prozesua bultzatu zuen, eta, haren ondorioz, Dibertsitate funtzionala izanik indarkeriaren biktimak diren emakumeekin esku hartzeko gomendioak agiria plazaratu zen. 2017ko azaroan argitaratu zen dokumentu hori, eta haren helburua da aurrerapausoak egiten jarraitzea profesionalek dibertsitate funtzionala izanik indarkeriaren biktimak diren neska eta emakumeekin egiten dituzten esku-hartzeak bideratzeko jarraibideak zehazteari dagokionez, eta emakume horiei emandako arreta hobetzea, ahalduntzearen eta bizimodu independentearen ikuspegitik.

Emakundek esparru horretan egindako beste ekintza batzuk izan dira FEDEAFESek 2017an argitaratutako Buruko Gaitza duten Emakumeen aurkako indarkeriari buruzko ikerketa izeneko gida babestea, eta, 2018an, indarkeria matxistaren biktimak artatzen dituzten profesionalei zuzendutako JABETUZ programan ikastaro aurreratu bat txertatzea, modu espezifikoagoan iristeko desgaitasun fisikoa edo organikoa, entzuteko desgaitasuna, gaixotasun mentalen bat, adimen- edo garapen-desgaitasuna eta ikusteko desgaitasuna duten emakumeen errealitatera eta beharretara.

Gida berri hau Emakunderen eta Edekaren arteko elkarlanaren emaitza da. Edeka koordinakundean, arlo honetan adituak diren entitateak biltzen dira, eta haien helburua da mota horretako biktimak artatzen dituzten profesionalen ezagutza handitzea, askotariko desgaitasunak dituzten emakumeak ikusaraztea, eta haiei emandako arreta hobetzea.

1

HITZAURREA

Desgaitasuna duten Pertsonen Ordezkarien Espainiako Batzordea, CERMI, desgaitasuna duten herritarrak ordezkatzeko, defendatzeko eta haien aldeko ekintzak egiteko plataforma da, eta Espainiako estatuko autonomia-erkidego guztietako egitura deszentralizatuek eta egitura zentral batek osatzen dute. Euskal Autonomia Erkidegoko CERMIren izena EDEKA da.

EDEKAK desgaitasunaren eremuan lan egiten duten Euskadiko hirugarren sektore sozialeko erakundeak ordezkatzen ditu. Desgaitasuna duten pertsonen eskubideak defendatzen ditu, pertsona horien normalizazio soziala eta babesa lortzeko jarduketa-ildoak sustatuta, inklusioaren alde eginda eta euren bizi-kalitatea bultzatuta.

Honako erakunde hauek osatzen dute EDEKA:

- ~ **ELKARTEAN**. Euskal Autonomia Erkidegoko Gutxitasun Fisikoa duten Pertsonen Konfederazioa.
- ~ **FEATECE**. Euskadiko Hartutako Kalte Zerebralaren Elkarteen Federazioa.
- ~ **FEDEFES**. Buru Gaixotasuna duten Pertsona eta Senide Elkarteen Euskadiko Federazioa.
- ~ **EUSKAL GORRAK**. Pertsona Gorren Elkarteen Euskal Federazioa.
- ~ **FEVAPAS**. Euskal Herriko Pertsona Gorren Lagun eta Gurasoen Elkarteen **Federakundea**.
- ~ **FEVAS PLENA INCLUSIÓN EUSKADI**. Adimen Urritasuna duten Pertsonen Aldeko Erakundearen Euskal Elkartea.
- ~ **FEVASPACE**. Garuneko Paralisisa eta Antzeko Gaitzak dituzten Pertsonen Arreta Emateko Elkarteen Euskal Federazioa.
- ~ **ONCE**. Espainiako Itsuen Erakunde Nazionala.

Dokumentu hau gida praktikoa bat da, esku hartzeko eremu desberdinetako profesionalen zuzenduta dagoena. Bere helburua da zenbait jarduketa-jarraibide eskaintzea, desgaitasuna duten eta indarkeria matxistaren biktimak izan diren edo izan litezkeen neskatuei eta emakumeei ematen zaien arreta hobetze aldera.

Jarraian, desgaitasuna duten neskatoen eta emakumeen kolektiboaren berezitasun batzuk azalduko dira, eta, ondoren, «indarkeria matxista» kontzeptua definituko da. Ohar osagarri gisa, garrantzitsua da argitzea EDEKA desgaitasuna duten pertsonen ongizatearekin konprometituta dagoela, eta prest dagoela, kasu guztietan, laguntza zein aholkuak emateko, edozein dela ere jasaten duten indarkeria, tratu txarra edo abusua.

Desgaitasuna duten neskatoen eta emakumeen aurkako indarkeriak gainerrako emakumeen aurkako indarkeriaren ezaugarri berak ditu, baina baditu, baita ere, zenbait ezaugarri espezifiko, eta indarkeria horren biktimei arreta ematen dieten pertsonak ezagutu eta kontuan hartu behar dituzte, arreta egokia eman eta egoera horiek prebenitu ahal izateko.

Emakume eta nesken aurkako indarkeria matxista giza eskubideen urraketa bat izateaz gain, emakumeen kontrako diskriminazioaren eta botere-harreman ezberdinduen adierazpen latza ere bada. Kontzeptu horrek barne hartzen ditu neskatoen eta emakumeen aurka esku hartzeko eremu orotan egiten diren indarkeria mota guztiak, dela ekintzaz dela omisioz. Indarkeria gauzatzeko moduak fisikoak, psikologikoak nahiz ekonomikoak izan daitezke, baldin eta sufrimendu edo kalte fisiko, sexual, psikologiko, ekonomiko edo on-darezkoa eragiten badute.

Emakumeen kontrako indarkeria matxistan, honako hauek sartzen dira: bikotekidearen edo bikotekide ohiaren kontrako indarkeria, familia barneko indarkeria, indarkeria sexuala, feminizidioa, emakumeen eta neskatoen salerosketa, sexu-esplotazioa, emakumeen genitalen mutilazioa, behar-tutako ezkontzak eta beste jardun tradizional kaltegarri batzuk, indarkeria instituzionala, Estatuko administrazioek gauzatutako edo toleratutako indarkeria, bai eta emakumeen duintasuna, segurtasuna edo lege-esparruan jasota dagoen askatasuna urratzen duen edo urra dezakeen beste edozein indarkeria mota ere.

2

DESGAITASUNA
DUTEN PERTSONAK.
DEFINIZIOA

Garrantzitsua da desgaitasuna duten pertsonen kontzeptua definitzea, bai desgaitasuna duten pertsonen eskubideei buruzko Nazio Batuen Konbentzioaren arabera baita azaroaren 29ko 1/2013 Legegintzako Errege Dekretuaren arabera ere (desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorraren testu bategina onartzen duena). Zehatzago esanda:

- ~ Honako hau ezartzen du Konbentzioaren 1.2 artikulua: «Pertsona desgaituen artean badira epe luzera urritasun fisiko, mental nahiz intelektualak edo zentzumen-urritasunak dituztenak. Zenbait oztoporekin topo egiten dutenean, urritasun horiek eragozpen dira gizartean parte hartu ahal izateko osotasunean eta eragingarritasunez; gainerakoen baldintza berberetan, alegia.».
- ~ Bestalde, zera ezartzen du azaroaren 29ko 1/2013 Legegintzako Errege Dekretuaren (desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorraren testu bategina onartzen duena) 4. artikulua, 1. eta 2. lerroketan: «Desgaitasunen bat duten pertsonak dira urritasun fisiko, mental, intelektual edo sentimenezkoak dituztenak, urritasun iraunkorrak ustez, era bateko eta besteko oztopoek gizartean osoki eta eraginkortasunez eta gainerakoekiko baldintza-berdintasunean parte hartzea eragotzi ahal dietenak».

Halaber, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei buruzko Nazio Batuen Konbentzioak berak desgaitasuna duen pertsona oro babesten du, edozein dela ere haien aitoren administratiboa.

Azken finean, mugak eta gaitasunak dituzten eta, zenbaitetan, laguntza jakin batzuk behar dituzten emakumeak dira.

The background of the page features three stylized hands overlapping each other. The top hand is a light pink, the middle hand is a medium pink, and the bottom hand is a dark purple. The hands are positioned as if they are reaching out or supporting each other. The overall color palette is monochromatic, using various shades of pink and purple.

3

INTERSEKZIONALITATEA,
GENEROA ETA
DESGAITASUNA

Hori erakusten dute desgaitasuna duten neskatoen eta emakumeen datuek eta esperientziek: hezkuntza-gabetasun gehiago dituzte, langabezia-tasa handiagoa, soldata txikiagoak, osasun-zerbitzuak eskuratzeko eta ama izateko aukera mugatuak, sexu- eta erreproduktzio-eskubideez gozatzeko oztopoak, emakumeei oro har zuzenduta dauden programetan sartzeko nahiz zerbitzuak eskuratzeko aukera gutxi edo aukerarik ez, indarkeria-egoerak eta beste abusu mota batzuk jasateko arrisku handiagoa, generoaren eta desgaitasunaren arabera banandutako datu gutxi eta ordezkartza urria elkartean. Emakume horiek, desgaitasuna duten gizonekin eta desgaitasunik ez duten emakumeekin alderatuta, bereizkeria handiagoa pairatzen dute. Aurreiritzien eta estereotipoen ondorioz, euren buruaz duten irudia nahiz giza eskubide eta eskubide zibilak dituzten herritar izatearen pertzepzioa desitxuratzen dira. Hori horrela, desgaitasuna duten emakumeek ez dute diskriminaziozko jokabideak ezabatzeko eta zuzentzeko legezko baliabide edo gailu eraginkorrik.

Horrekin, argi geratzen da desgaitasuna duten emakumeek (munduan 250 milioi inguru) osatzen duten gizarte-taldea isolatua eta ikusezina dela, trataera desberdineko historia luzea jasan duela eta ezintasun politikoko egoera batean baztertu dela. Bazterkeria horren arrazoia, dena dela, ez da daukaten desgaitasun-maila edo mota, baizik eta estereotipoen, aurreiritzien eta gizarte-eginkizunen emaitza, gizartean berdintasun-baldintzetan parte hartzeko eta laguntzeko duten gaitasuna murrizten baitute, eta, jaiotzen direnetik, pertsona bakoitzak egin dezakeena zehaztu eta erabakitzen baitute.

Desgaitasuna, generoa bezala, emakumeak markatu eta beraien aukerak mugatzen dituen eraikuntza kulturala da: emakume izan eta desgaitasunen bat edukitzearen ondorioz, emakume horiek ia ez daukate izan nahi dutena izateko eta egin nahi dutena egiteko aukerarik. Hala, generoaren eta desgaitasunaren eraikuntza sozialak beraien desioak geldiarazi, nahiak aldatu, mugatu eta ikusezintasunean sartzen ditu, existituko ez balira bezala baztertuta.

Desgaitasuna duten emakumeek lehen mailako herritar izateko dituzten oztopoak, egia esan, gizarte-bazterketaren mugara eramaten dituzten indarkeriazko egintzak dira.

Bidegabeko eta justifikatu gabeko aurreiritziek zein bazterkeriek baldintza beretan lehiatzeko aukera kentzen diete; ez bakarrik desgaitasuna duten gizonekin edota gainerako gizonekin lehiatzeko, baizik eta gainerako emakumeekin lehiatzeko ere.

Hau da, desgaitasuna duten neskatoen eta emakumeen kasuan, oztopoei eta aukera-berdintasunik ezari aurre egin behar izateaz gain, desgaitasunaren eta generoaren intersektionalitateak beraien zaurgarritasuna larriagotzen du, eta, beraz, gizarte-bazterkeria eta bereizkeria jasateko arrisku handiagoa dute.

DESGAITASUNA
DUTEN ETA
INDARKERIAREN
BIKTIMA DIREN
NESKATOEI ETA
EMAKUMEEI
ARRETA EMATEKO
JARRAIBIDEAK

4

Jarraian, desgaitasuna duten neskatoei eta emakumeei arreta emateko jarraibideak biltzen dira, desgaitasun motaren arabera. Hain zuzen ere, ikus daiteke desgaitasun mota guztiek komunean dituzten alderdiak aurkituko ditugula, baita desgaitasun mota bakoitzari dagozkionak ere.

Proposamen hauek egiteaz gain, EDEKAN uste dugu beharrezkoa izango litzatekeela indarkeriari buruzko azterlan, datu eta estatistika guztietan, desgaitasuna duten emakumeen aldagaia jasotzea, bai eta desgaitasun mota eta maila nahiz indarkeria mota ere.

4.1 GARUNEKO PARALISIA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Garuneko paralisia nerbio-sistema zentraleko (garunean) lesio baten ondorioz gertatzen da, haurdunaldian, erditzean edo haurraren biziaren hasierako bizpahiru urteetan, eta maila fisikoan eragiten dio mugimendu boluntarioaren garapenari. Era berean, pertsonaren gorputz-jarrera mantentzeko zailtasunak eragiten ditu, eta, batzuetan, desgaitasun sentsozial edo intelektuala ere bai. Horrez gain, komunikatzeko zailtasunak eragin ditzake. Emakume eta neskato bakoitzaren kasuan, garuneko paralisia era eta maila desberdinekoa izan daiteke (gorputz-adar bati eragin diezaioke, edota mendekotasun handia eragin). Garuneko paralisia duten pertsonak desgaitasun mota desberdinak izan ditzaketenez, neskato eta emakume bakoitzari, beste desgaitasun espezifiko batzuetarako adierazten diren jarraibideak aplikatu ahal zaizkie, betiere, zenbait berezitasun kontuan izanik.

Garuneko paralisia duen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako hauek:

- ~ Ahalegindu ez nahasten itxura fisikoa eta gaitasun fisiko edo intelektualak. Garuneko paralisia duten pertsonak alterazioak dituzte aurpegiaren eta gorputzaren mugimenduan. Batzuk ibil daitezke, baina balantzaka, dardarka edo modu ezegonkorrean.
- ~ Errespetatu norberaren denbora eta erritmoa (hitz egiteko, atsedean hartzeko, jateko eta abar). Oro har, gainerako pertsonak baino denbora gehiago behar dute.

- ~ Errespetatu bere espazioa, aulkia barne hartuta –erabiltzen badu–, eta saiatu atzetik eta, oro har, ikusi ezin zaituen tokietatik ez hitz egiten edo ukitzen (ikaraldi desatseginak eta desoreka eragin ohi dute).
- ~ Egokitu bere komunikatzeko modura: ahoz (arina edo intonazio-zailtasunekin) edo laguntza-materialaren bitartez (komunikazio-taula piktografikoa edo silabikoa).
- ~ Ez aurreratu transmititu nahi duenari, eta, bere mezua ulertzen ez baduzu, eskatu berriro errepikatzeko, edo laguntza eskatu bere komunikatzeko modua eta kodea ezagutzen duen konfiantzako pertsona bati.
- ~ Detektatu eta kontuan hartu eraso posibleen seinale edo zantzuak, bereziki, komunikatu ezin badaiteke eta indarkeriaren biktima dela kontziente ez bada.
- ~ Ekidin tokiz kanpo dauden eta desgaitasuna duten pertsonen kalte handiagoa eragin diezaieketen galdera deserosoak.
- ~ Salaketa-formularioren bat edo laguntza-eskaeraren bat idatziz bete behar badu, eman dokumentu errazak –bai fisikoki bai kognitiboki– eta laguntza teknikoak. Dokumentuak pertsonari egokituta egon beharko dira, idatz dezaketenek presio handia sentitzen dutelako paperaren aurrean, eta karaktere handiak eta irregularrak erabiltzen dituztelako.
- ~ Erakutsi interesa, eta eman segurtasuna. Hartu kontuan gustatzen ez zaizkion gauzak, deseroso sentiarazten diotenak edo erasota sentiarazten diotenak.
- ~ Saiatu haur baten moduan ez tratatzen; alegia, berari zuzenean ez hitz egitea edo bere adinari eta ulermen-mailari egokitzen ez zaion hiztegia erabiltzea.
- ~ Tratu atsegina eta maitekorra eman. Kasu horretan, beste pertsona bati eskaintzen diozun maitasun eta afektibotasun bera erakutsi behar zaio, bestela, nahas baitaiteke.
- ~ Konfiantzazko giro goxoa sortu, fisikoki bere maila berean jarrita (aulkia erabiltzen badu, bere altuera berean) eta bere gaitasunetara egokitutako hizkuntza erabiltuta.
- ~ Errespetuz eta adeitasunez hurbildu berarengana; jarrera enpatikoa izan, ikusgaitasuna eman eta sinetsi garuneko paralisia duten eta

edozein indarkeria mota jasan duten neskatoei eta emakumeei; eta ez kendu garrantzirik egoerari, ez izan aurreiritzirik eta, lehendabizi laguntzaileekin hitz egin ordez, egoera lehen pertsonan bizitzen ari den pertsonarekin hitz egin.

- ~ Erraztasunak eman neskatoak edo emakumeak senti dezan harre-
ra ona eman zaiola, ulertzen eta laguntzen diozula, eta erantzunik
onena jaso duela zerbitzu publiko edo pribatuak horien beharra izan
duenean.
- ~ Kontuan izan beti emozio handiko egoerek neskatoa edo emaku-
mea blokeatzea eragin dezaketela, bai eta kontrolatu ezin dituzten
mugimenduak areagotzea eta era ulergaitzean hitz egitea ere. Eman
denbora, eta ziurtatu zure denbora guztia bere eskura duela.

4.2 DESGAITASUN FISIKOA EDO MUGIKORTASUN URRIA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Desgaitasun fisikoa duten pertsonak nahi beste mugitzea eragozten dien egoera fisikoa dute. Egoera hori iraunkorra da, eta atzeraezina. Desgaitasun fisikoaren barruan, desgaitasun fisiko organikoek eragina izan dezakete arnas aparatua funtzionamenduan, aparatu kardiobaskularrean, digestio-aparatuan, gernu-aparatuan eta sistema metaboliko eta immunologikoan. Halaber, zailtasunak eragin ditzakete mugikortasunean. Desgaitasun fisikoa duten neskatoen eta emakumeen kasuan, oztopoei, irisgarritasun unibertsaleko baldintzei eta aukera-berdintasun faltari aurre egin behar izateaz gain, desgaitasunaren eta generoaren interseksionalitateak beraien zaurgarritasuna larriagotzen du, eta gizarte-bazterkeria eta bereizkeria jasateko arrisku handiagoa dute.

Desgaitasun fisikoa edo mugikortasun urria duen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako hauek:

- ~ Bermatu eragile juridikoak eta polizialak biktimaren etxera doazela aitortzea hartzera edo salaketa berrestera, emakumeak hala eskatuz gero.
- ~ Ziurtatu konpainia-zerbitzuak eta laguntza pertsonala dituela prozesuaren fase guztietan.

- ~ Bermatu espazio guztietan sartzeko eta gailuak eta baliabideak erabiltzeko aukerak, prozesuaren fase guztietan (polizia-etxea, polizia-ibilgailuak, etxebizitza-baliabideak eta abar).
- ~ Ziurtatu baliabide egokiak eta eskuragarriak dituela (laguntza pertsonalari eta etxebizitza egokituari dagokienez) bere seme-alabekin espazio seguru eta egokitu batean bizitza independente bat berregiteko.
- ~ Bermatu hiriko espazioen eta eraikinen irisgarritasuna, eta kontuan izan puntu beltzak ala toki kritikoak zein arriskutsuak (adibidez, kontuan izan ibilgailuak edo beste elementu irisgarri batzuk kokatzen diren eremuetako argiztapena).
- ~ Txertatu IRIS galdetegia osasun-eremuetako, gizarte-zerbitzuetako, hezkuntzako eta abarreko profesionalek indarkeria-egoerak detektatzeko jarraibide guztietan.
- ~ Bermatu, besteak beste, gailuak, zerbitzuak, prebentzio-kanpainak, tratamenduak, ginekologia-kontsultak eta abar eskuratzen dituela.
- ~ Bermatu etxebizitza izateko laguntzak eskuratu ahal izatea, azken urteetan jaso baditu ere (babes-neurri gisa bizi ezin den beste etxebizitza baterako).
- ~ Irisgarritasunaren Legea bete, toki publiko guztietan eta aisialdi-eta topaketa-espazioetan, eta, bereziki, ahalduntze-tailerrak eta emakumeen foroak gauzatzen diren lekuetan.
- ~ Garraio eskuragarria eta segurua eman gauetan, bere etxetik gertu gelditzeko aukerarekin, eta, betiere, geldialdia egiten den ingurua irisgarria bada.
- ~ Aztertu indarkeriaren biktima diren emakumeentzako laguntzetan desgaitasunak duen gailuzkoak.
- ~ Bermatu jaso dituzten tratu txarren ondorioz desgaitasun fisikoa duten emakumeek behar dituzten laguntza, zerbitzu eta prestazio guztiak dituela.
- ~ Prestakuntza sendotu, desgaitasun fisikoa duten emakumeek euren gorputza, autoestimua, afektibitatea eta sexualitatea ez ezik, hasierako ukapen-jokabideak, tratu txar psikologikoa eta indarkeria fisikoa ezagutuz.

- ~ Eremu guztietako profesionalekin lan egin, desgaitasun fisikoa duten emakumeen sexualitatea eta amatasuna garatzea eragozten duten estereotipoak apurtzeko.
- ~ Laguntza bermatu (sexu-laguntzailea edo laguntza ematen dien pertsona bat, laguntza-produktuak eta abar), desgaitasun fisikoa duten emakumeek euren sexualitatea gara dezaten.

4.3 DESGAITASUN ORGANIKOA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Desgaitasun organikoa duten pertsonak zailtasunak dituzte arnas aparatuen funtzionamenduan, aparatu kardiobaskularrean, digestio-aparatuan, gernu-aparatuan eta sistema metaboliko eta immunologikoan. Horrek min kronikoa eragin eta/edo mugak jartzen ditu aparatu horien funtzionamenduan hainbat alderditan. Desgaitasun organikoan, barne-organoak daude kaltetuta, eta lehen begiratuan antzeman ezin diren gaixotasunari lotuta daude. Horregatik, pertsona horiek beraien gaitzen inguruko ezjakintasunari eta eragiten dituzten ondorioekiko gutxiespenari egin behar diete aurre.

Desgaitasun organikoa duen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako hauek:

- ~ Ziurtatu indarkeriaren biktima diren emakumeei arreta eta laguntza emango dieten profesionalek desgaitasun mota hau ezagutzen dutela.
- ~ Desgaitasun organikoa duten pertsonari arreta emateko jarraibideetan, neke- eta min-sintomak aurreikusi, atsedean hartzeko espazioak, erritmoa eta denborak egokituta (atseden hartzeko, komune-ra joateko, ura edateko...).
- ~ Espazioak eta instalazioak egokitu, behar dutenean eser daitezen edo atsedean hartu nahiz jarduera gutxitu ahal dezaten.

4.4 GOR-ITSUTASUNA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Gor-itsutasuna bi desgaitasun sentzorialen (ikusmena eta entzumena) on-doriozko desgaitasuna da, komunikazio-arazo bakanak eta premia bereziak dituena, globalki hautemateko eta ezagutzeko dituzten zailtasunengatik, eta, ondorioz, inguruneaz interesatzeko eta moldatzeko arazoengatik.

Gor-itsutasuna duen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako hauek:

- ~ Gor-itsutasuna duen neskatoa edo emakumea bere gidari-interpretearekin edo bitartekari batekin badago, profesionalak beraren eta gidari-interpretearen artean transmitituko du informazioa, bi aldeek mezuak ongi ulertu dituztela bermatuta. Gidari-interpretea ez da informazioaren hartzaille bihurtu behar.
- ~ Jakinarazi bertan zaudela: ukitu leunki bere besoa, ukondoa edota sorbalda. Gor-itsutasuna duen pertsona okupatuta badago, mantendu kontaktua emeki, eta itxaron.
- ~ Komunikazioa hasi aurretik, adierazi nor zaren.
- ~ Kontuan eduki argiztapena, eta ekidin itsualdiak eta argi kontra dauden lekuak: argiari begira kokatu behar zara, pertsonak hobeto ikus zaitzan.
- ~ Ohartarazi, komunikazio-ingurunetik ateratzen bazara (etenaldi batengatik, komunera joan behar izateagatik eta abar). Absentzia edo etenaldien kasuan, arrazoa azaldu eta gor-itsutasuna duen pertsona erreferentzia-puntu argiekin kokatu (esaterako, mahai bat, aulki bat, ate bat edota pareta bat).
- ~ Eman egoera guztien eta inguruko aldaketa guztien berri.
- ~ Saiatu eskuen mugimendua zailtzen duten objekturik ez izaten (karpetak, dokumentuak eta abar).
- ~ Gor-itsutasuna duen pertsonak ikusmen-hondarra badauka eta irakurritzko ulermen-maila handia badu, ikus ditzakeen dokumentuak eman.

- ~ Gor-itsutasuna duen pertsonak entzumen-hondarra badauka, beraren alboan jarri eta ahots-tonu normalean –ez oso altu– eta ongi ahoskatuz hitz egin.
- ~ Ekidin lurrin trinkoak, tabakoa eta abar.
- ~ Eta, beti, interpretazioa behar bezala gauzatzeko tokiak eskaini (jarrera-higienea, aulki nahikoak...).

4.5 ENTZUMEN-DESGAITASUNA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Entzumen-desgaitasuna entzuteko gaitasuna zati batean edo erabat galtzearen ondorioz entzumena erabiltzeko zailtasuna edo ezintasuna da, eta alde bakarrekoa zein alde bikoia izan daiteke. Gorreria duten pertsonen kolektiboa oso anitza da, hainbat faktorek eragiten baitute: gorri mota, gorri agertu zen unea, lesioa jasan duen tokia, entzumen-galera maila, komunikatzeko erabiltzen diren moduak eta ezaugarri indibidualak; bai eta familia-, hezkuntza- eta gizarte-testuingurua ere.

Hitz egiteko gaitasun hobea ala okerragoa izatea ezin da inoiz nahastu entzumen-galera mailarekin.

Entzumen-desgaitasuna duen emakume edo neskato batekin bazaude, jarraibide hauek izan behar dira kontuan, baina, lehenik eta behin, desgaitasuna duen emakumeak edo neskatoak komunikatzeko zer modalitate erabiltzen duen jakin behar da. Gorreria duten pertsona guztiek ez dute audifonoa erabiltzen, eta guztiek ez dakite zeinu-hizkuntzaren bidez komunikatzen.

Baldin eta zeinu-hizkuntza erabiltzen badu:

- ~ Esan gorreria duen pertsonari zeinu-hizkuntzaren bidez komunikatzeko eskubidea duela.
- ~ Arreta genero-indarkeriaren biktima diren eta desgaitasuna duten emakumeei eta neskatoei eman behar zaie. Elkarrizketa beraiengana zuzendu behar da. Erraztasunak eman, beti, zeinu-hizkuntzako interpreteekin egon daitezen.

- ~ Ez behartu ez gorreria duen pertsonari ez zeinu-hizkuntzako interpretari aurpegira begiratzera hitz egiten ari zaren bitartean. Hizkuntza bisuala da. Bere begiak belarriak dira, eta bere eskuak, ahoa.
- ~ Ez erabili «gor-mutu» terminoa; ez da termino zuzena, eta gorreria duten pertsonen komunitatean hitz gutxiesgarri gisa uler daiteke. Hizkuntzaren alterazioak dituzten arren, ez dira mutuak, eta ahalegin handia egiten dute besteek uler ditzaten.
- ~ Entzun dezaketen neskato adingabeen kasuan, amarekin edo aitarekin badatoz eta entzumen-desgaitasuna badute eta zeinu-hizkuntza erabiltzen badute, komunikatu aitarekin edo amarekin, horrelako egoeretan egin ohi den moduan.
- ~ Entzumen-desgaitasuna duen pertsona bati zerbait jakinarazi behar bazaio, ez egin telefono bidez, erabili idatzizko baliabideak (SMS, posta elektronikoa, WhatsApp...).
- ~ Posible bada, erabili bideo-deia komunikazio-kanal zuzen gisa.
- ~ Beti interprete bat izatea gomendagarria den arren, indarkeriaren biktima izan den eta entzumen-desgaitasuna duen emakumeak edo haurrak senideekin egon nahi badu, eman baimena haiek sartzeko, hala, komunikatzea errazagoa izango baita.
- ~ Dokumentu edo inprimakiren bat ematekotan, egiaztatu ulergarria dela. Gorreria duten pertsonak zailtasunak izan ditzakete idatzizkoa ulertzeko.

Baldin eta ahoz komunikatzen bada:

- ~ Ez hasi hitz egiten entzumen-desgaitasuna duen emakumea edo neskatoa zuri begira ez badago. Hitz egiten hasi aurretik, ohartarazi keinu diskretu bat eginez.
- ~ Erraztu ezpain-irakurketa entzumen-desgaitasuna duen emakumearen edo neskatoaren aurrean jarrita, behar bezala argizatutako toki batean, distantzia egoki batera eta eskuak edo edozer objektu aurpegiaren aurrean jarri gabe.
- ~ Bere altuera berean kokatu (bereziki, neskatoekin), komunikatu ahal izateko distantzia egoki batera eta soinurik ez dagoen toki batean. Jarraitu entzumen-desgaitasuna duen pertsonaren argibideei.

- ~ Entzun arretaz, eta komunikazioa ulertu eta erantzuteko denbora nahikoa eman desgaitasuna duen pertsonari. Ez biratu esaldiaren erdian, ez erabili haur-hizkuntzarik, ezta adierazpen esajeraturik ere.
- ~ Ahoskatu ongi, baina esajeratu eta oihukatu gabe. Hitz egin ahotsa erabiliz, era naturalean. Ez hitz egin azkar, ez eta polikiegi ere.
- ~ Ez badizu ulertzen, errepikatu mezua, edo, bestela, egin esaldi lauagoak, baina zuzenak, antzeko esanahia duten hitzak erabilia. Ez erabili argotik.
- ~ Laguntza teknikoak erabili, soinua anplifikatzeko (begizta magnetikoa, FM sistema...).

4.6 IKUSMEN-DESGAITASUNA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Jarduera mailako mugapenak eta parte-hartzearen murrizketak eragiten dituzten ikusmen-urritasunak barne hartzen dituen terminoa da. Ikusmen-nahasmendua duen pertsona baten eta ingurunearen arteko interakzioan, harreman horren alderdi negatiboak erakusten ditu (testuinguruko eta ingurumeneko faktoreak).

Ikusmen-desgaitasuna duen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako alderdi hauek:

- ~ Zure burua aurkeztu, adierazi nork parte hartuko duen bileran eta azaldu nola gauzatuko den. Izan ere, biktimak ezin du ingurunea ezagutu «begiratu bat emanda», eta horrek segurtasunik eza eta urduritasuna eragiten du. Informazio hori eguneratu beharra dago pertsona bat gelan sartzen bada edota ateratzen bada.
- ~ Biktima norbaitekin badago ere, beti berari eman behar zaio informazioa, ikusmenik ezak ez baitio ulermenari eragiten. Bere izena esan mezua eman aurretik.
- ~ Ez da zertan ahots-tonua goratu, ikusteko zailtasuna besterik ez du eta.
- ~ Normaltasunez erabil daitezke honelako adierazpenak: «asteazke-

nean ikusiko dugu elkar», «ea, ikus dezagun» eta abar. Komunikazioa arina izan behar da, eta garrantzitsua da esku artean dugun arazoan jartzea arreta, inor gaizki sentiaraztea ekiditeko elkarrikketa itzuliguz bete gabe.

- ~ Biktimak ez badu ezer ikusten, isilaldietan, adierazi zer ari zaren egiten eta zer egingo duzun ondoren, zehaztuta nola eragingo dion edo nola lagunduko dion.
- ~ Emakume bat gela batean lehenbizikoz sartzen bada, ingurunea deskribatu behar dugu, barnealdean nor dagoen jakinarazi eta toki egokian kokatzen lagundu. Beharrezkoa izanez gero, gidatu pertsona, istripuak ekiditeko.
- ~ Hizkerak argia izan behar du, eta zehatzak ez diren adierazpenak saihestu behar dira; esaterako, «hori», «hemen» eta «hor». Hala-ber, garrantzitsua da keinuak egin ordez, ahozko azalpenak ematea. Beharrezkoa izanez gero, baliagarria izan daiteke pertsonaren eskua gidatzea, aipatzen ari zaren objektuan kokatzeko (adibidez, eseri behar bada, aulkiaren bizkarraldean).
- ~ Zuzenean galdetu ea laguntzarik behar duen, eta ez heldu besotik, pertsona batzuek behar badute ere, beste batzuek, haien egoera pertsonalarengatik edo beste arrazoi batzuegatik, ez dute behar eta.
- ~ Toki batetik bestera mugitzen laguntzeko, eskaini besoa, itsutasuna edo ikusmen-urritasun larria duen pertsonak heldu dezan eta gidari baten laguntzaz joan dadin. Beti jakinarazi beharko zaio nor den berarekin doan pertsona, segurtasuna eta konfiantza emateko.
- ~ Kasu horietan, gidaria apur bat aurrerago kokatu behar da beti, eta komeni da besotik heldzea eskaintzea (oro har, ukondoaren gainetik helduko du, pintza baten moduan, edo sorbaldaren gainean jarriko du eskua) eta zer alde nahiago duen galdetzea.
- ~ Ez da itsu-txakurra heldu behar, ez uhaletik ezta arnesetik ere. Toki batetik bestera joateko, txakurra daraman pertsonak erabaki dezake gidaren teknika erabili eta soilik uhaletik helduta eramango duen edota txakurra arnesetik heldu eta bere gida izango den helmugaraino, bidea ezagutzen duen pertsonari jarraituta.

- ~ Ikusmen-desgaitasuna duen pertsona bakoitzak modu desberdin baten bidez eskuratzen du informazioa. Ikusmen-hondarraren araber, Braille sistema erabili beharko du, tintaz inprimatutako testuak edota tresna informatikoak, eta bakoitza bere beharretara egokituta egon beharko da.
- ~ Kokatu pertsonak ikus zaitzakeen toki batean, baldin eta ikusmen-hondar funtzionala bada.
- ~ Ikusmen-desgaitasuna duten emakumeek segurtasun-falta handia daukate, defendatzeko aukera oso gutxi daukate eta.
- ~ Emakume horiek ONCEko afiliatuak badira, erakunde horrek ematen die aholkularitza, eta behar badute, indarkeria matxistaren biktima direnei arreta emateko esparru bakoitzean espezializatuta dauden zentro eta kanpoko zerbitzuetara joaten lagundu ere bai. Informazioa eskuratuko dutela bermatzeko, brailera egokitzen da beharrezkoa den materiala.

4.7 ADIMEN- ETA GARAPEN-DESGAITASUNA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Adimen- eta garapen-desgaitasunek muga esanguratsuak agertzen dituzte funtzionamendu intelektualean eta egokitzapen-jokabidean, eta egokitzapenaren arloko gaitasun kontzeptual, sozial eta praktikoen bidez adierazten da. Pertsona horiek ahalegin handia egin behar dute ikasteko, ulertzeko eta komunikatzeko. Beti agertzen da 18 urteak bete aurretik.

«Garapen-desgaitasun» terminoak hainbat desgaitasun biltzen ditu: adimen-desgaitasuna, espektro autistaren nahasmendua, garuneko paralisia eta adimen-desgaitasunarekin lotura handia duten beste desgaitasun batzuk.

Adimen-desgaitasuna duen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako hauek:

- ~ Adimen- edo garapen-desgaitasuna duen emakumea heldua bada, heldua balitz bezala tratatu.
- ~ Lasaitasuna mantendu eta konfiantza- eta enpatia-giroa sortu.

- ~ Naturaltasunez eta gertutasunez jokatu.
- ~ Pazientzia izan eta errespetatu bere erritmoa.
- ~ Emakumearekin hitz egin, ez bere laguntzailearekin.
- ~ Erabili hizkera erraza, teknizismorik gabe.
- ~ Patxadaz eta era ordenatuan hitz egin eta galdetu.
- ~ Ekidin pertsonak azalpenak behin eta berriro eman behar ez izatea.
- ~ Beharrezkoa bada, erabili irudiak, argazkiak, piktogramak eta beste baliabide bisual batzuk, komunikazioa errazteko.
- ~ Entzun eta denbora utzi erantzun dezan.
- ~ Zalantzei aurrea hartu, eta bultzatu lankidetzara.
- ~ Egiaztatu informazioa ulertzen duela. Batzuetan, «bai» erantzuten badute ere, ez du esan nahi ulertu dutenik. Beraz, galdetu beste era batera, ziur egoteko.
- ~ Eman idatzizko informazioa, modu ulerterrazean idatzita.
- ~ Batzuetan laguntzaileak ezinbestekoak dira informazioa biltzeko eta emakumeari segurtasuna emateko.
- ~ Aintzat hartu FEVAS Plena inclusión Euskadi elkarte-mugimendua.

4.8 OSASUN MENTALEKO ARAZOAK DITUZTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Gaixotasun mentalak emozioaren, kognizioaren eta/edo jokabidearen nahasmenduak dira, oinarritzko prozesu psikologikoei eragiten dietena; alegia, emozioari, motibazioari, kognizioari, kontzientziari, portaerari, pertzepzioari, ikaskuntzari eta hizkuntzari. Ondorioz, pertsonak zailtasunak ditu bizi den inguru kultural eta sozialera egokitzeke, eta ondoez subjektiboa garatzen du. Gaixotasun horiek desgaitasuna eragin dezakete. Gaixotasun mental ugari daude: gogo-aldartearen nahasmenduak; trastorno psikotikoak; hersturazko trastornoak, nortasunaren trastornoak eta abar.

Osasun mentaleko arazoak dituen neskato edo emakume batekin bazaude, kontuan izan honako gomendio hauek¹:

- ~ Naturaltasunez, errespetuz eta diskrezioz tratatu, beste edozein emakume bere adinaren arabera tratatzen duzun bezala.
- ~ Lasaitasunez eta patxadaz aurre egin urduritasuna eragiten duten egoerei edo gerta daitezkeen nahasmenduei. Garrantzitsua da lasaitzea eta pazientzia ez galtzea.
- ~ Errespetatu bere isiltasuna eta bizi-espazioa.
- ~ Emakumea entzun, ez epaitu eta desberdintasunak onartu.
- ~ Beharrezkoa izanez gero, errepikatu, eta ziurtatu esan diozuna ulertu duela.
- ~ Indarkeriari buruz hitz egiteko, lehendabizi, egin galdera ez-zuzenak; eta, konfiantzazko giroa sortu ondoren, egin berarekin bizi diren pertsonekin eta bere bikotekidearekin duen harremanari buruzko galderak.
- ~ Erantzunean beldurra edo tentsioa nabari bada, azterketa zabalagoa egin.
- ~ Kontuan izan emakumeak, beharbada, ez duela indarkeria-egoera identifikatu, eta, beraz, ukatu egin dezakeela.
- ~ Indarkeria-egoera ukatuz gero, ez gehiegi tematu, eta aldizkako hitzorduetan hitz egin gaiaren inguruan. Izan ere, presioa egiten badiogu, agian ez dute gure laguntza nahi izango.
- ~ Etxe berean bizi diren beste pertsoneri buruzko galderak eginez gero, batez ere seme-alaben ingurukoak, errazago ohartu daiteke gertatzen ari den egoeraz.
- ~ Tratu txarrak daudela adieraz dezaketen seinaleak detektatu; esaterako, errudun sentitzeko eta bere buruaz gaizki hitz egiteko joera izatea edota erasotzaileari buruzko komentario txikiren bat egitea eta ondoren justifikatzea.
- ~ Saiatu emakumea errudun ez sentiarazten, eta adierazi osasun mentaleko arazo bat duen arren, bere kontrako garrasiek, irainek edo bultzadek justifikaziorik ez dutela.

¹ FEDEAFESen 2017ko Buruko Gaitza duten Emakumeen aurkako indarkeriari buruzko ikerketa gidatik aterata.

- ~ Bizi duenak koherentzia izan dezan, landu emakumearekin bere bizi-penen kontaketa: autoestimu baxua erasotzailearen diskurtsoarekin erlazionatzea eta bere kontraesanak indarkeriaren zikloarekin lotzea.
- ~ Esan salaketa jar dezakeela. Une horretan ez badu salaketarik jarri nahi, esan egoera horretatik ateratzeko laguntza jasotzeko eskubi-dea duela, betiere bere erritmoa eta erabakiak errespetatuta. Ez egin presiorik.
- ~ Emakumearen kontakizuna sinetsi. Ez jarri zalantzan, eta ez eman iritzirik.
- ~ Aintzat hartu FEDEFES sareko elkarte-mugimendua.

4.9 HARTUTAKO KALTE ZEREBRALAREN ONDORIOZ DESGAITASUN KOGNITIBOA DUTEN NESKATOAK ETA EMAKUMEAK

Hartutako kalte zerebrala (HKZ) garunean bat-batean gertatzen den lesioa da, pertzepzio-arazoak eta alterazio fisikoak, kognitiboak eta emozionalak eragiten dituena. HKZ duen pertsona batekin esku hartzerakoan, eremu hauetan izan ditzakeen zailtasunak identifikatu behar dira: alerta-maila, kontrol motorra, informazioa jasotzea, komunikazioa, kognizioa, emozioak eta eguneroko bizitzako jarduerak.

Desgaitasuna kognitiboa duen neskato edo emakume batekin bazaude, kon-tuan izan honako hauek:

- ~ Zeharkako bi alderditatik abiatuta –generoa eta desgaitasuna–, so-laskideek aipatu ditugun egoeretara egokitutako komunikazio-tres-nak izan behar dituzte, eta hizkuntza ez-sexista eta inklusiboaren bitartez (ahozkoa edo ez-ahozkoa) prozesu osoan zehar erabiltzeko aukera eskaini behar zaie.
- ~ Emakumearen edo haurraren gaitasun sentsozialak eta kognitiboak ezagutu, eta ahozko (esaldi laburrak eta argiak, elementu grafiko edo bisual sinpleak...) eta/edo ez-ahozko (asmatzeko errazak diren keinuak, ahots-tonu eta erregistro egokiak...) hizkuntzaren bidezko komunikazioak izan dezakeen zailtasuna leundu.

- ~ Bere egoera ulertu, kontuan izanik, besteak beste, bizi izan dituen egoerak, adina eta kultura-maila (adibidez, indarkeria matxistaren kasuetan, esku har dezala emakume batek, arreta jasotzen duen pertsonak, kontzienteki nahiz kontziente izan gabe, ez dezan ez mesfidantzarik ez beldurrik sentitu).
- ~ Giro lasaia eta erlaxatua izaten lagundu, soinurik gabe eta tes-tinguru neutral batean, erantzunetan eraginik ez izateko. Arreta jasotzen ari den neskatoari edo emakumeari gogorarazi leku se-guru eta konfiantzazko batean dagoela, eta jakinarazi ez dutela ez epaituko ez eta estigmatizatuko ere. Jakina den arren, hitzez adierazteak konfiantzazko giroa izaten lagunduko du.
- ~ Ez hitz egin pertsona batek baino gehiagok aldi berean, eta, hurren-go galdera egin aurretik, itxaron bere erantzuna.
- ~ Ez iragarri erantzunak: azaldu, errepikatu eta argitu, behar bezain beste. Pentsatzeko eta bere kabuz erantzuteko denbora eman. Ez eten hitz egiten ari den bitartean, gogoratzen nahiz ongi azaltzen saiatzen egon daiteke eta.
- ~ Ez erabili zentzu bikoitzik, erantzun anbiguoak eragin baditzake; ahal den neurrian, erabili erantzun itxiko galderak (bai/ez erantzute-ko galderak, hiru aukeretako bat hautatzekoak eta abar).
- ~ Pazientzia izan, eta ez galdu, inoiz ez, errespetua. Ez erabili haur-hizkuntzarik; heldua bada, hitz egin heldu batekin hitz egiten duzun bezala.
- ~ Hasierako aurkezpena egin; esan zure izena eta lanbidea (adibidez: «polizia naiz»). Galdetu zer izen duen eta ziurtatu orientatua dagoela (adibidez, galdetu zer egun den edota non dagoen).

5

BALIABIDEAK ETA
ZERBITZUAK

Jarraian, aipatu ditugun desgaitasunen Euskadiko elkarteak zerrendatuko ditugu.

Euskal Autonomia Erkidegoko Gutxitasun Fisikoa duten Pertsonen Konfederazioa. Aniztasun funtzionala duten herritarrak ordezkatzea, babestea eta haien aldeko aldarrikapen-ekintzak egitea xedetzat duen plataforma da. EGINEZ (Araba), ELKARTU (Gipuzkoa) eta FEKOOR (Bizkaia) elkarteek osatzen dute.

~ Tomas Zumarragakoa Dohatsua kalea 96-98, behea
01009 Vitoria-Gasteiz
Tel: 945 22 55 16 / 944 05 36 66
elkartean@elkartean.org
<http://www.elkartean.org>

Pertsona Gorren Elkarten Euskal Federazioa. EAEko Pertsona Gorren Elkarte ezberdinak bildu eta ordezkatzeko beharrezanetik sortu zen erakundea da, pertsona gorrek oinarrizko zerbitzuak jaso ditzaten bermatzen duena. Honako hauek osatzen dute: APSB, Basauriko pertsona gorren elkarte; GAINDITZEN, Tolosaldea-Goierriko pertsona gorren elkarte; ARABAKO GORRAK, Arabako pertsona gorren elkarte, eta BIZEGOR, Bilboko pertsona gor eta zeinu hizkuntzako hiztunen elkarte.

~ Hurtado Amezaga kalea 27, 6.a
48008 Bilbo
Tel.: 944 765 052
info@euskal-gorrrak.org
<http://www.euskal-gorrrak.org>

Euskadiko Hartutako Kalte Zerebralaren Elkarteen Federazioa.

EAEko hiru probintzietako elkarteak biltzen ditu –ATECE ARABA, ATECE BIZKAIA eta ATECE GIPUZKOA–, eta hiru erakunde horien lotura izateko xedez egiten du lan.

- ~ Angela Figuera Aymerich kalea 1, behea 2
01010 Vitoria-Gasteiz
Tel.: 945 15 72 10
featece@gmail.com
<http://www.featece.org>

Buru Gaixotasuna duten Pertsona eta Senide Elkarteen Euskadiko Federazioa.

Bere xedea da gaixotasunek eragindako pertsonen eta beren senideen bizi-kalitatea hobetzeko ekimenetan ikerketa, trukea, ikaskuntza eta berrikuntza sortzea; bizi-kalitateko ereduaren barruan politikak eta esperientziak bultzatzea eta zabaltzea; eragindako pertsonen eta beren senideen duintasuna eta eskubideak defendatzea eta aldarrikatzea; gizartea sentsibilizatzea; hainbat foro eta saretan parte hartzea; eta eragindako pertsona eta beren senideentzat mesedegariak izango diren politika publikoak eskatzea. Hauek dira elkarte kideak: ASAFES (Araba), AVIFES (Bizkaia), ASASAM (Laudio eta Aiarako eskualdea) eta AGIFES (Gipuzkoa).

- ~ Hiru Gurutzeta kalea 14, 01400 Laudio, Araba
Tel.: 94 403 00 49
fedeafes@fedeafes.org
<http://www.fedeafes.org>
www.mujierysaludmental.org

Euskal Herriko Pertsona Gorren Lagun eta Gurasoen Elkarteak Federakundea. Bere helburua da gizartearen barruan eskubide osoz aritzeko pertsona gorrari planteatzen zaizkion beharrei irtenbide egokiak ematea. ASPASOR (Araba), ARANSGL (Gipuzkoa) eta ULERTUZ (Bizkaia) elkarteek osatzen dute.

- ~ Aragon kalea 11, behea
01003 Vitoria-Gasteiz, Araba
Tel.: 945 28 73 92
info@fevapas.org
<http://www.fevapas.org>

Adimen Urritasuna duten Pertsonen Aldeko Erakundeak Euskal Elkarteak. Gizarte-ekimeneko erakundea da, eta adimen- edo garapen-urritasuna duten pertsonen eta beraien familien eskubideak sustatzen ditu.

Honako hauek dira FEVAS elkarteko kide:

- ~ **Araban:** Apdema eta Usoa Babes Fundazioa.
- ~ **Bizkaian:** APNABI-Autismo Bizkaia, Aspace Bizkaia, Futubide, Gaude eta Gorabide.
- ~ **Gipuzkoan:** Atzegi, Aspace Gipuzkoa, Atzegi Babes Fundazioa, Fundación Goyeneche de San Sebastián, Gautena eta Ulliazpi.
- ~ Colón de Larreátegui kalea 26, behea C
48009 Bilbo
Tel.: 944 21 14 76
fevas@fevas.org
<http://www.fevas.org>

Garuneko paralisia eta antzeko gaitzak dituzten pertsoneri arreta emateko elkarteen euskal federazioa. ASPACE Bizkaia, ASPACE Gipuzkoa eta ASPACE Araba elkarteek osatzen dute.

~ Julio Urquijo kalea, 7
48014 Bilbao
Tel.: 944 41 47 21

Espainiako Itsuen Erakunde Nazionala. Korporazioaren xede sozialak itsutasuna eta ikusmen-urritasun larria duten pertsonen autonomia pertsonala lortzera eta erabat gizarteratzera bideratuta daude.

~ Pérez Galdós kalea, 11
48010 Bilbo
Tel.:944 70 20 44
ctpaisvasco@once.es
<https://www.once.es otras-webs/euskera>

ERANSKINAK

1. eranskina.

ERREFERENTZIAZKO ARAUAK ETA DOKUMENTUAK

Desgaitasuna duten emakumeen aurkako indarkeriaren arloko arau garantzitsuenen laburpena eta erreferentziazko beste dokumentu batzuk.

Nazioartean

NBEk, 1993an onartu zuen Emakumeen aurkako Indarkeria Ezabatzeko Aitorpenaren 1. artikuluan, honela definitu zuen emakumeen aurkako indarkeria: emakumezko izatea oinarri duen edozein indarkeria, edo emakumeei kalte edo sufrimendu fisikoa, sexuala edo psikologikoa eragin diezaiekeena. Horren barruan sartzen dira aipatutako ekintza horien mehatxuak, derrigortzea edo arbitrarioki askatasuna kentzea, publikoan zein pribatuan gertatuta ere.

Emakumeen aurkako diskriminazio mota guztiak ezabatzeari buruzko Konbentzioak (CEDAW, 1979), Espainian 1983. urtean berretsi zenak, protokolo gehigarrian, emakume guzti-guztiak barne hartzen ditu, inolako salbuespenik gabe.

1997ko otsailaren 22an, Desgaitasunaren Europako Foroan, Desgaitasuna duten Europako Emakumeen Manifestua sinatu zuen «Emakumeak desgaitasunaren aurrean» gaiaren inguruko lantaldeak (Bruselan). Manifestuan biltzen diren jarraibideen helburua da desgaitasuna duten emakumeei eta neskatoei beren egoeraren berri ematea eta ohartaraztea, bai eta estatu kideak, desgaitasuna duten pertsonen Europako mugimendua eta mugimendu feminista sentsibilizatzea ere, aintzat har ditzaten pertsona horien eskaerak eta beharrak, ezinbestekoak baitira beraien berdintasuna eta diskriminaziorik eza sustatzeko. Hala, desgaitasuna duten emakumeak eta neskatoak gaitzeko erreferentziazko tresna edo baliabide bat ez ezik, politika publikoek, politika komunitarioen eremu guztietan, beraien egoera hobezaten ahalbidetzeko oinarria da.

2006ko abenduan, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei buruzko Nazio Batuen Konbentzioa eta haren hautazko protokoloa onartu ziren. Espai-

niako estatuak 2008ko martxoan berretsi zuen, eta erabat aplikagarria da 2008ko maiatzaren 3tik. Lehenbizikoz, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei buruzko nazioarteko ituna sinatu zen, giza baliabideen nazioarteko babesaren araubide juridikoaren testuinguru zabalenean, juridikoki loteslea den hitzarmen baten bidez. Zera aipatzen da hitzarmenean, emakumeen eta neskatoen inguruan: «arrisku handiagoa izan ohi dute, bai etxean bai etxetik kanpo; besteak beste, indarkeria, lesioak edota abusuak sufritzen dituzte, tratu zabarrak, tratu txarrak eta esplotazioa pairatu, eta hainbat motatako bereizkeria jasan».

Era berean, hau ezartzen du 5. artikulua: «estatu alderdiek desgaitasun-arrazoien ondorioz egindako bereizkeria oro debekatu behar dute, eta desgaitasuna duten pertsona guztiei bermatu legearen babes bera eta eragingarria, edozein arrazoitan oinarritutako bereizkeriaren aurka». Eta 6. artikulua, berriz, honela dio:

- ~ «1. Estatu alderdiek aitortu dute desgaitasuna duten emakumeek eta neskatoek bereizkeria mota ugari jasaten dituztela.
- ~ 2. Estatu alderdiek egoki diren neurri guztiak hartuko dituzte, emakumearen erabateko garapena, aurrerapena eta indartzea ziurtatzeko, asmoa izanik bermeak ezartzea, konbentzio honetan ezarritako giza eskubideak eta oinarrizko askatasunak egikari edo balia ditzan».

Azkenik, 16. artikuluan, estatu alderdiei eskatzen die desgaitasuna duten emakumeak eta neskatoak babesteko beharrezkoak diren lege, administrazio, gizarte, hezkuntza eta beste hainbat arlotako neurriak har ditzaten, esplotazio, indarkeria eta abusu mota guztien aurka egiteko, bai etxe barruan bai etxetik kanpo, bermatuta euren behar espezifikoko kontuan hartzen ditzuten laguntza eta babes egokiak dituztela.

Bestalde, zera dio 4. artikuluan emakumearen aurkako indarkeria eta etxeko indarkeria borrokatzeko eta prebenitzeko Europako Kontseiluaren Hitzarmenak (Istanbulgo Hitzarmena, 2011ko maiatzaren 11n sinatua), izaera loteslea duenak:

«Alderdiek hitzarmen honetako xedapenak eta, zehazki, biktimen eskubideak babesteko neurriak aplikatzeko, ezingo da inolako bereizkeriarik egon; batez ere, honako arrazoi hauen ondorioz: sexua, generoa, arraza, kolorea, hizkuntza, erlijioa, iritzi politikoa edo beste edozein eratakoa, jatorri nazionala edo soziala, gutxiengo nazional batekoa izatea, jaiotza, orientazio sexuala, genero-nortasuna, adina, osasun-egoera, desgaitasuna, egoera zibila, emigrante- edo errefuxiatu-estatutua edo beste edozein arrazoi».

Desgaitasuna duten Europar Batasuneko Emakumeen eta Nesken Eskubideen II. Manifestuan (2011) azaltzen den moduan, desgaitasuna politika, ekintza eta neurri guztietan txertatu behar da, emakumeen aurkako indarkeria prebenitzeko eta ezabatzeko eta irisgarritasun unibertsalaren printzipioa bermatzeko. Era berean, desgaitasuna duten neskato eta emakume instituzionalizatuen indarkeria-egoerak garaiz hautemateko sistema bat behar da, eta haiei laguntzeaz arduratzen diren profesionalentzat indarkeria eta abusua prebenitzeko protokoloak ezarri.

Nazio Batuen Giza Eskubideetarako Goi Komisarioaren Bulegoaren txostena. Emakumeen eta neskatoen aurkako indarkeriaren eta desgaitasunaren inguruko azterlan tematikoak (Nazio Batuak, 2012) ohartarazten du desgaitasuna duten emakumeek jasaten duten indarkeria ikusezin bihurtu dela emakumearen aurkako indarkeriarekin lotutako ekintzen barruan ere. Desgaitasuna duten emakumeek bereizkeria jasaten dute, alde batetik, emakume direlako, eta, bestetik, desgaitasuna dutelako.

Erkidegoko DAPHNE ekintza-programa, haurren, gazteen eta emakumeen aurkako indarkeria prebenitzeko eta eragozteko eta biktimak eta arrisku-taldeak babesteko. METIS proiektuak desgaitasuna duten emakumeen eskubide indibidualak urratzearekin lotutako egoera kezkarriak bildu eta deskribatu zituen.

Estatuan

Nabarmentzekoa da 1/2013 Legegintzako Errege Dekretua, azaroaren 29koa, desgaitasuna duten pertsonen eskubideei eta haien gizarteratzeari buruzko Lege Orokorra onartzen duena. Bere 7. artikuluan berdintasunerako eskubidea aurreikusten du, eta 3. apartatuan adierazten du administrazio publikoek ahalegin berezia egingo dutela desgaitasunen bat duten pertsonak gizon eta emakumeen arteko berdintasunaren arloan dituzten eskubideak babesteko. Bestalde, zera ezartzen du 4. apartatuak, administrazio publiko horiei dagokienez: «bereziki babestuko dituzte diskriminazio anizkunaren kaltea jasateko arrisku berezia duten pertsonak edo pertsona-taldeak, hala nola umeak, desgaitasunen bat duten emakumeak, desgaitasunen bat duten adinduak, genero-bortizkeria pairatu eta desgaitasunen bat duten emakumeak, desgaitasun anitzeko pertsonak edo gutxiengo bateko kide diren pertsona desgaituak».

lido beretik, abenduaren 14ko 39/2006 Legeak (autonomia pertsonala sustatzeari eta mendetasun-egoeran dauden pertsonak zaintzeari buruzkoa) aipatzen du genero-ikuspegia txertatu behar dela, emakumeen eta gizonen beharrak kontuan izanik.

3/2007 Lege Organikoa, martxoaren 22koa, Emakumeen eta gizonen berdintasun eragingarriakoa.

Zera dio zioen azalpenean: «orobat, arreta berezia jarri da, bereizkeria bihurtzeko kasuetan eta ahulezia berezia duten emakumeen zailtasun zehatzetan; azken horien artean daude gutxiengoetara bildutako emakumeak, emakume emigranteak eta desgai diren emakumeak».

Genero-indarkeriaren aurka oso-osoko babesa emateko neurriei buruzko Lege Organikoa (1/2004, abenduaren 28koa) aurrerapen handia izan zen emakumeei eta, bereziki, desgaitasuna duten emakumeei zuzendutako indarkeriaren borrokan. Legearen printzipio gidarien artean, desgaitasuna duten emakumeen arreta sartzeko (2.k) artikulua), informazio eskuragarria eta ulergarria eskaintzeko (18. artikulua).

Azkenik, Delituaren Biktimaren Estatutuaren apirilaren 27ko 4/2015 Legeak hainbat artikulutan hartzen ditu aintzat, era esplizituan, desgaitasuna duten biktimak.

Euskal Autonomia Erkidegoan

Emakumeen eta gizonen arteko berdintasunari buruzko 4/2005 Legeak honako hau jasotzen du: «euskal herri-aginteeek bermatu behar dute ezen bereizkeria-egoerak eragin ditzaketen beste inguruabar batzuk ere tartean direla-eta bereizkeria anizkoitza jasaten duten emakumeek nahiz emakume-taldeek benetan baliatzen dituztela beren oinarrizko eskubideak. Inguruabarrok honako hauek izan daitezke: arraza, kolorea, jatorri etnikoa, hizkuntza, erlijioa, politikari edo bestelako gaietako buruzko iritzia, gutxiengo nazional baten kide izatea, ondarea, jaioterria, ezintasuna, adina, sexu-joera, edo beste edozein baldintza edo inguruabar pertsonal edo sozial».

Gizarte Zerbitzuei buruzko Legeak (abenduaren 5eko 12/2008 Legea) zera dio zioen azalpenean: «herritarren eskubideen artean sartzen dira, gaur egun, ez bakarrik pertsona guztiei prestazio eta zerbitzu jakin batzuetarako eskubidea ezagutzea, baita diferentziarako eskubidea aitortzea ere. Eredu horren muin-muinean izango lirateke berdintasun- eta ekitate-printzipioak; izan ere, printzipio horiek sistemaz bazterkeriarik gabe baliatzea bermatzen dute, eta baita askotariko ikuspegiak bateratzea (generoa, dibertsitate sexuala, kulturartekotasuna, belaunaldiartekotasuna, sistema herritar guztien eskura izatea, eta gizon nahiz emakumeentzat diseinatua izatea) eta ekinga positiboko eta aukera- eta tratu-berdintasunerako neurriak aplikatzea ere».

Komeni da aipatzea, baita ere, 185/2015 Dekretua, urriaren 6koa, Gizarte Zerbitzuen Euskal Sistemaren prestazio eta zerbitzuen zorroari buruzkoa, zeinak zehaztu egiten baititu foru-erkidegoak ematen dituen zerbitzuen ezaugarriak, helburuak eta sartzeko prozedura.

Eremu soziosanitarioan, Euskadiko arreta soziosanitarioaren ildo estrategikoek aurreikusten dute «arriskuan edo babesgabe dauden edo tratu txarrak jasotzen dituzten pertsonen genero-indarkeria egoerak aurrez ikustea eta horietan esku hartzea» (4.2.9).

Azkenik, etxeko tratu txarrak eta sexu-indarkeria jasaten dituzten emakumei harrera hobea egiteko erakundeen arteko II. akordioa.

Printzipio orokorren artean, aipatzen da arreta biktima guztiei eskaintzen zaiela bermatu beharko dela, honako ezaugarriengatik inor baztertu gabe: egoera zibila, sexu orientazioa, adina, sinesmen edo ideologia, gutxiengo etniko, nazional edo linguistiko bateko kide izatea, maila ekonomikoa, ezgaitasun fisiko, psikiko edo sentsorialak, edota beste edozein egoera pertsonal edo sozial.

2. eranskina.

CERMI MUJERES FUNDAZIOAREN LEHEN TXOSTENA, DESGAITASUNA DUTEN EMAKUMEEN ETA NESKATOEN GIZA ESKUBIDEEI BURUZKOA.

2019an, CERMI Mujeres fundazioak (FCM) «Desgaitasuna duten emakumeen eta neskatuen giza eskubideak. Espainia 2017» txostena argitaratu du. Txostena desgaitasuna duten Estatuko emakumeen eta neskatuen berdintasunerako eskubidea, osasuna eta sexu- nahiz erreprodukzio-eskubideak babesteari, sustatzeari eta bermatzeari buruzko diagnostiko juridiko eta soziala da.

Txostenak helburutzat du desgaitasuna duten emakumeen eta neskatuen egoera ikusgai egitea, beraien giza eskubideen eta oinarrizko askatasunen babesari, sustapenari eta bermeari dagokienez. CERMI Mujeres fundazioak nabarmendu du berdintasunarekin, desgaitasunarekin eta generoarekin lotutako politika orokorrak batu behar direla, biztanleriaren sektore honetako emakumeen eskakizunei erantzun ahal izateko. Hau da, txostenak tresna eraldatzaile bat izan nahi du.

Gehiago jakin nahi izanez gero, txostena CERMI Mujeres fundazioaren *Generosidad* izeneko hileroko buletinean dago (43. zenbakian). Esteka honen bidez eskuratu dezakezu².

² <http://boletingenerosidad.cermi.es/boletin/1055.aspx>. Estekak beste leiho bat irekiko du